

Γενική εισαγωγή

Corinne Ondine Pache

Τα ομηρικά έπη, το αποκορύφωμα μιας προφορικής παράδοσης αιώνων, βρίσκονται στο ξεκίνημα της δυτικής λογοτεχνικής παράδοσης και καταλαμβάνουν ως εκ τούτου μια μοναδική θέση στην ιστορία της λογοτεχνίας. Κανένα άλλο έργο δεν έχει ασκήσει τόσο μεγάλη επίδραση σε μια τόσο μεγάλη χρονική περίοδο υπερβαίνοντας ταυτόχρονα τόσα πολλά γλωσσικά και πολιτισμικά όρια. Στον αρχαίο ελληνικό κόσμο τα ομηρικά έπη αποτελούσαν τη βάση της εκπαίδευσης. Στη Ρώμη ο Όμηρος αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για τον βιργιλιανό ιδρυτικό μύθο της αυτοκρατορίας, την *Αινειάδα*, η οποία εστιάζει το βλέμμα της και στην *Ιλιάδα* και στην *Οδύσσεια*. Μολονότι τα ομηρικά έπη έπαψαν να υπάρχουν στο μεγαλύτερο μέρος του δυτικού κόσμου κατά τον Μεσαίωνα, συνέχισαν να ασκούν επιρροή στο Βυζάντιο και διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην εκ νέου ανακάλυψη του ελληνικού πολιτισμού από τη Δύση κατά την Αναγέννηση.

Κάποιοι συγγραφείς γίνονται σύμβολα της γλώσσας και του πολιτισμού τους – ως σκεφτούμε τον Βιργίλιο, τον Δάντη, τον Shakespeare, τον Βολταίρο, τον Goethe ή τον Πούσκιν. Οι συγγραφείς αυτοί γίνονται διεθνώς γνωστοί, αλλά η εμβέλειά τους είναι περιορισμένη όταν τη συγκρίνουμε με τη γοητεία του Ομήρου σε όλη την ιστορία και πέρα από κάθε σύνορο. Από την ώρα της σύλληψής τους έως τις ημέρες μας τα ομηρικά έπη υιοθετήθηκαν, μεταφράστηκαν και διασκευάστηκαν από διαφορετικούς πολιτισμούς. Ο ανά χείρας τόμος ανιχνεύει την επίδραση και το νόημα της ομηρικής ποίησης από την παλαιότερη ενσάρκωσή της ως αρχαίου ελληνικού τραγουδιού έως την τρέχουσα θέση της στην παγκόσμια λογοτεχνία.

Στις αρχές ήδη του προηγούμενου αιώνα, οι φιλόλογοι πραγματεύτηκαν πολλά από τα λεγόμενα ομηρικά ζητήματα των προηγούμενων γενεών (Ποιος ήταν ο Όμηρος; Η *Ιλιάδα* και η *Οδύσσεια* είναι συνθέσεις του ίδιου ποιητή; Πόσο παλαιά είναι τα ποιήματα;) διεξάγοντας ρηξικέλευθες έρευνες για τη φύση της προφορικής παράδοσης και ποιητικής που συνεχίζουν να είναι κεντρικής σημασίας για το γνωστικό πεδίο και στον 21ο αι. Ο ίδιος ο Όμηρος, βέβαια, παραμένει μυστήριο: ο ποιητής στον οποίο οι αρχαίοι απέδιδαν τη σύνθεση της *Ιλιάδας* και της *Οδύσσειας* θεωρείται πλέον πρόσωπο που ανήκει στη μυθοπλασία. Το όνομά του αποτέλεσε σύμβολο της καλλιτεχνικής αρτιότητας των δύο ποιημάτων. Οι σύγχρονοι μελετητές έχουν συμβάλει ακόμη στην καλύτερη κατανόηση του ιστορικού και αρχαιολογικού πλαισίου των ομηρικών ποιημάτων. Μολονότι τα ομηρικά ποιήματα ισχυρίζονται ότι ανακαλούν ένα απόμακρο παρελθόν παρόμοιο με τη μυκηναϊκή εποχή που έχουν ανασυνθέσει οι αρχαιολόγοι, τα ποιήματα παρουσιάζουν ισχυρούς δεσμούς και με τη λεγόμενη Ελληνική Αναγέννηση του 8ου αι. π.Χ., όταν η ελληνική κοινωνία υφίστατο διάφορες ριζικές αλλαγές που θα οδηγούσαν στην ανάπτυξη του θεσμού της πόλεως («πόλης-κράτους»). Πέρα από τις σημαντικές αυτές προόδους στην κατανόηση του ιστορικού περιβάλλοντος που διαμορφώνει τα ομηρικά ποιήματα, πρόσφατα έχουν προταθεί καινοτόμες ερμηνείες του περιεχομένου τους, καθώς οι μελετητές αντλούν από ένα ολοένα και πιο πολυποίκιλο σώμα έρευνας. Η διεπιστημονικότητα είναι πλέον καίριας σημασίας για την επιστήμη της κλασικής φιλολογίας και έχει διαδραματίσει έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στις ομηρικές σπουδές. Αντλώντας

από την ανθρωπολογία, τη φιλολογία, τη γλωσσολογία, την ιστορία, την αρχαιολογία, τις πολιτισμικές και λογοτεχνικές σπουδές, ο ανά χείρας τόμος παρουσιάζει και συνδυάζει την καλύτερη ομηρική έρευνα που είναι διαθέσιμη σήμερα. Παρουσιάζει τις πληροφορίες μέσω της σύνθεσης και της οργάνωσης του υλικού με τέτοιο τρόπο που να επιτρέπει στον αναγνώστη να κατανοήσει όχι μόνο την ποικιλία των θεμάτων που σχετίζονται με τα ομηρικά έπη, αλλά και τις συνδέσεις μεταξύ διαφορετικών νημάτων των ομηρικών σπουδών.

Το έργο δομείται γύρω από τρία βασικά θέματα: (1) Ομηρικό Τραγούδι και Κείμενο· (2) ο Ομηρικός Κόσμος· και (3) ο Όμηρος στον Κόσμο. Κάθε τμήμα αρχίζει με μια σειρά δοκιμίων «μείζονος κλίμακας», τα οποία ταξινομούνται κατά θέμα και συνοδεύονται από συντομότερα συμπληρωματικά άρθρα «ελάσσονος κλίμακας». Τα εκτενέστερα δοκίμια προσφέρουν γενικές συνθετικές θεωρήσεις, ενώ τα συντομότερα διερευνούν πιο συγκεκριμένα θέματα. Η δομή είναι ανοιχτή, καθώς οι αναγνώστες μπορούν να επιλέξουν ως σημείο εισόδου οποιοδήποτε από τα δοκίμια και να περιηγηθούν σε διάφορα θέματα ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους. Το Πρώτο Μέρος, «Ομηρικό Τραγούδι και Κείμενο», έχει ως αφετηρία τα ομηρικά ποιήματα και απαντά σε κάποια ερωτήματα σχετικά με την εξέλιξη και τη σύνθεσή τους: Τι είναι η ομηρική ποίηση; Τι χαρακτηρίζει τη γλώσσα και την τεχνοτροπία της σύνθεσής της; Πώς εκτελούνταν στον αρχαιοελληνικό κόσμο και πώς έλαβε τελικά γραπτή μορφή; Ποιοι είναι οι βασικοί χαρακτήρες και ποια τα βασικά θέματα; Πώς εκτυλίσσεται η ομηρική αφήγηση; Το τμήμα αυτό διερευνά ακόμη το ιστορικό και πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο πρωτοεμφανίστηκε η ομηρική ποίηση, συμπεριλαμβανομένων

του μύθου και της επικής ποίησης των Ινδο-Ευρωπαίων και της αρχαίας Εγγύς Ανατολής. Το Δεύτερο Μέρος, «Ο Ομηρικός Κόσμος», εστιάζει στον κόσμο που απεικονίζεται στην ομηρική ποίηση έτσι όπως μπορούμε να τον συνδέσουμε με τον υλικό πολιτισμό από τις περίφημες αρχαιολογικές τοποθεσίες της Εποχής του Χαλκού – την Τροία, τις Μυκήνες, την Πύλο – έως τον 8ο αι. π.Χ. Αυτό το μέρος αναλύει ακόμα τις πολιτισμικές και κοινωνικές πρακτικές που αποτυπώνονται στα ποιήματα. Το Τρίτο Μέρος, «Ο Όμηρος στον Κόσμο», στρέφεται στην πρόσληψη των ομηρικών ποιημάτων από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή και προσφέρει νέες οπτικές για την πρόσληψη της ομηρικής ποίησης από τον αρχαιοελληνικό κόσμο, τη μεσαιωνική Ευρώπη και το Βυζάντιο, την Αναγέννηση, τον πρώιμο νεότερο ευρωπαϊκό και ελληνικό κόσμο και φθάνει έως τον τρέχοντα αιώνα.

Από την πρώτη τους ποιητική ενσάρκωση έως τις πρόσφατες μεταφράσεις σε σύγχρονες γλώσσες, τα ομηρικά έπη παραμένουν μια μόνιμη πηγή έμπνευσης για μελετητές και καλλιτέχνες, η οποία υπερβαίνει και τα χρονικά και τα γλωσσικά όρια. Στα πρόσφατα χρόνια η *Ιλιάδα* συνεχίζει να ορίζει τον τρόπο με τον οποίο κατανοούμε τον πόλεμο και τις συνέπειές του για πρόσωπα και κοινότητες, σε όλη τη γη, ενώ η *Οδύσσεια* έχει αποτελέσει κεντρικό κείμενο στη μεταποικιοκρατική λογοτεχνία, ειδικά στην Καραϊβική και τη Βόρειο Αφρική. Η «καθαρή πραότητα» του Ομήρου, όπως την περιέγραψε ο Keats, συνεχίζει επομένως να διαβάζεται, να μελετάται, να ερμηνεύεται, να μεταφράζεται και να διασκευάζεται. Ο ανά χείρας τόμος ακολουθεί τις πολλές διαδρομές των ομηρικών επών στον αρχαίο κόσμο και τη σταθερή σημασία τους σε διαφορετικές εποχές και διαφορετικούς πολιτισμούς.